

ham maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini o'rgatishda ularni ortiqcha zo'riqtirmasdan, o'yinli-ta'limdan samarali foydalanishlari lozim.

Mashg'ulotlar bolaning qiziqishlarini va yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi kerak. Ma'lumotlar o'ta sodda ham, o'ta og'ir ham bo'lmashligi lozim. Har ikkala holatda ham bolaning til o'rganishga bo'lgan qiziqishlari so'nishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini o'rgatishda quyidagi usullardan samarali foydalanish lozim:

1. Yangi so'zlarni o'rgatishda tabiiy ko'rgazmalilikdan foydalanish. Bu jarayonda o'rganilayotgan so'zlarning, agar narsa-buyumga tegishli so'z bo'lsa, jonli ko'rsatish: qalam-pensil {qalam ko'rsatiladi}
2. Qo'shiq va she'rlarni o'rgatishda harakatlar bilan o'rgatish. Qo'shiq va she'rlarni o'rgatishda harakatlar jo'rligida o'rgatish bolalarning so'zlarni harakatlar bilan mantiqiy bog'lay olishiga yordam berib, yodlash qobiliyatlarini osonlashtiradi.
3. Chet tilining alifbosini qo'shiq tarzida turli harakatlar bilan yodlatish. Alifboni so'z orqali shunchaki yodlatishdan ko'ra bu usul bolaga ham qiziqarli, jo'rlikda aytilganda ko'tarinkilik kayfiyatini uyg'otadi.
4. Turli jismoniy daqiqalarni chet tilidagi qo'shiq jo'rligida bajarish. Mashg'ulotlar jarayonida bolalarning charchog'ini yozish uchun turli jismoniy daqiqalardan foydalanganda, chet tilidagi so'zlardan ishlatish ham tilni o'rganishda ijobiy natija beradi.
5. Kichik sahna ko'rinishlarini tashkil qilish. Bunda oddiy dialoglarni sahna ko'rinishida bajartirish bolaga qiziqarli o'yindek tuyiladi.
6. Turli didaktik o'yinlar {Rangi qanaqa? Hidi qanaqa? Shakli qanday?}ni tashkil qilish;
7. Turli pantomimik harakatli o'yinlar orqali;

Iqtisodiyot va ilm-fan rivojlangan davlatlarning tilini o'rganish, jahon ilm-fani va taraqqiyoti yutuqlarini egallashning bosh omilidir. Asrimiz boshlaridayoq Mahmudxo'ja Behbudiy —Ikki emas, to'rt til kerak deb millatni til o'rganishga chorlagan. Buyuk mutafakkir bobomiz A. Navoiy ham o'z asarlarida —Til bilgan el bilar deb xalqni til o'rganishga, dunyoqarashini boyitishga da'vat etgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda —2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-2707- sonli Qarori
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga qo'yiladigan Davlat talablari. T., 2018 yil
3. —Ilk qadaml davlat o'quv dasturi. T., 2020 yil

O'RTA SINIF O'QUVCHILARINING MAZMUNGA ASOSLANGAN O'QITISH ORQALI INGLIZ TILINI O'RGANISHGA UNDASH

**Yahyoyeva Odinaxon Numonjon qizi
SamDCHTI, magistranti**

Annotatsiya: Ushbu maqolada "O'rta sinf o'quvchilarining mazmunga asoslangan o'qitish orqali ingliz tilini o'rganishga undash mavzusi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Talaffuz, metodika, artikl, grammatika, predmet.

Zamonaviy chet tili darsiga qo'yilgan asosiy metodik talablarni ma'lum bir sinf o'quvchilarining chet tili o'rganish darajasini, ularni chet tili predmetiga bo'lgan munosabatini bilish rejalashtirishdan ko'zlangan o'quv samaradorligini oshirishga yordam beradi.

O'rta maktablarda talaffuzni o'rganishda o'quvchilar talaygina qiyinchiliklarga duch keladilar. Jumladan: [θ] va [ð] tovushlarini o'rganishda deyarli barcha o'quvchilar qiynaladilar. Bunga sabab o'zbek tilida tish oralig'i tovushlarining yo'qligi. Bizning bolalarimiz tili bu tovushlarning talaffuziga ko'nikma xosil qilmagan. [r] tovushining ingliz tilidagi talaffuzi o'zbek tilidagi p dan farq qilgani uchun o'quvchilar bu tovush talaffuzida ham qiynaladilar. [t, d] tovushlarining talaffuzi ham ikkala tilda bir xil emas. Shuning uchun ularning talaffuz etilishi ham ba'zi o'quvchilarga qiyinchilik tug'diradi. [w] tovushi ham o'zbek tilida mavjud emas. Bu tovushni to'g'ri talaffuz qilishda ham o'quvchilar bir oz qiyinchiliklarga duch keladilar. Uni talaffuz etishda o'zbek tilidagi [v] bilan adashtiradilar. Yuqorida keltirilgan tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni o'rgatish uchun o'qituvchi tilning joylashuvini imkon qadar amalda ko'rsatib bolalarga aniq tushuntirib berib, takrorlash mashqlari orqali muntazam tekshirib, o'quvchilarning talaffuziga har dars alohida e'tibor berib borsa, mazkur tovushlardagi qiyinchiliklar ham bartaraf etiladi. Bundan tashqari quyidagi holatlar ham o'quvchilar uchun fonetik qiyinchiliklarni yaratadi: e harfining so'z oxirida talaffuz

etilmasligi — apple, Pete; gh harf birikmasining soʻz oʻrtasida oʻqilmasligi — eight, night; k harfining soʻz boshida n dan oldin talaffuz etilmasligi — knock, knee va bir qator boshqa qiyinchiliklarni kuzatish mumkin. Tajribamga tayanib shuni ayta olamanki, oʻzbek oʻquvchilarning aksariyat qismiga xos boʻlgan qiyinchilik bu koʻplik yoki zamon yasovchi qoʻshimchalar qoʻshilgandagi talaffuzida suffikslardan oldin [θ] tovushini qoshib talaffuz etishlaridir: books [buˈkθs], happened [hæpθˈnθd]. Koʻrinib turibdiki, bunday keraksiz tovushni qoʻshish orqali ular soʻz urgʻusining ham oʻrnini oʻzgartirmoqdalar. Oʻquvchilarning transkripsiyani oʻqiy olmasliklari ham alohida bir muammodir. Soʻzlarning toʻgʻri talaffuzini oʻrgatish tovushlarni ifodalovchi belgilarni ham oʻrgatish lozim. Oʻrta maktablarda ingliz tili oʻrgatishda uchraydigan grammatik qiyinchiliklar xususida gapirilganda, oʻquvchilar koʻplab qiyinchiliklarga duch kelishlarini aytish joiz. Kishi tilidagi hamma soʻzlarni bilsa-yu, gaplar, soʻzlar oʻrtasidagi bogʻlanishlarni bilmasa, u nutqning mazmunini tushunishga qiynaladi. Shuning uchun oʻrta maktablarda oʻquvchilarga grammatikani oʻrgatish judayam muhimdir. Agar oʻquvchi grammatik koʻnikmalarni yaxshi egallamagan boʻlsa, u oʻz fikrini toʻgʻri bayon eta olmaydi. Gapirishda, yozishda va tarjimada qiynaladi. Til grammatikasi oʻziga xos murakkab sistemadir. Shuning uchun ham uni oʻzlashtirish oson emas. Maktab oʻquvchilari quyidagi qiyinchiliklarga odatda duch keladilar: Artikl muammosi. Buni grammatika oʻrganishdagi eng katta muammo desa ham boʻladi. Koʻpchilik ingliz tili oʻrganuvchilar bilan suhbatlashib koʻrganimizda, deyarli hammalari ingliz tili grammatikasini oʻzlashtirishlarida asosan artikl va zamonlar qiyinchilik tugʻdirishini aytganlar. Darhaqiqat, oʻzbek tilida aynan artikl soʻz turkumi boʻlmagani uchun uni qoʻllashda va tarjima qilishda qiynaladilar. Artikl qoidalarini yod olish kerak. Biroq qoidalaridagi talaygina istisno holatlari oʻrganuvchilarga, ayniqsa maktab yoshdagilarga, uni oʻzlashtirishni murakkablashtiradi. Tarjimasi aniqroq qilib oʻrgatilsa, oʻquvchilar artiklni qoʻllashda koʻp qiyinchiliklarga uchramaydilar. Masalan: noaniq artikl bir, qandaydir bir deb, aniq artikl esa oʻsha, haligi deb tarjima qilinadi deb oʻrgatish mumkin. Bir soʻz bilan aytganda, artiklning ishlatilish holatlarini bolalarga misollar yordamida qayta-qayta tushuntirilsa, ingliz tilidagi bu yordamchi soʻz turkumini oʻzlashtirishdagi qiyinchiliklarni kamaytirib bartaraf etsa boʻladi. Ingliz tili grammatikasini oʻzlashtirishdagi qiyinchiliklardan yana biri predloglardir. Oʻzbek tilida predloglar kelishik qoʻshimchalari bilan ifodalanadi. Ingliz tilida esa kelishik qoʻshimchalari predloglar orqali ifodalanadi. Jumladan, oʻzbek tilidagi oʻrin-payt kelishigi, ingliz tilida in, on, at predloglari bilan ifodalanishi mumkin. Masalan: in — in January, in 2015, in a week on — on Monday, on January 15, on birthday at — at the weekend, at 10 oʻclock Oʻrin payt kelishigining qoʻshimchasi, oʻrin joyni bildirganda ham ingliz tilida yuqoridagi predloglardan foydalanamiz. Masalan: in — Uzbekistan, in Madrid, in our week on, — on the sofa, on the table at — at the station, at school ingliz va oʻzbek tillarida soʻz tartibining oʻxshash emasligi. Maʼlumki, ingliz tilida soʻz tartibi qatʼiyydir, aksariyat hollarda darak gap boshida doim ega turadi ketidan esa kesim keladi. Oʻzbek tilida esa gap boʻlaklari oʻrnini almashtirsak ham maʼnosi oʻzgarmaydi. Tarjimada esa oʻquvchilar qiyinchiliklarga uchraydilar. Metodistlar fikriga koʻra, ingliz tili grammatikasini oʻrgatishda, avvalambor, grammatika minimumini toʻgʻri tanlash va ingliz tili grammatikasini oʻziga xos xususiyatlarini inobatga olish taqozo etiladi. Ingliz tili grammatikasini oʻziga xos qiyinchiliklari va xususiyatlari quyidagilar: ingliz tilidagi notoʻgʻri feʼllar mavjudligi, ingliz tilidagi gap qurilishni qatʼiyligi, ingliz tilidagi artikillar, predlog va zamonlarning koʻpligidir. Shu kabi xususiyatlar ingliz tili grammatikasini oʻzbek tili grammatikasidan farqlaydi. J.Jalolov fikriga koʻra, grammatikani oʻquvchilarga oʻrgatishda asosan ikkita yoʻldan foydalanishimiz mumkin: 1. Induktiv. 2. Diduktiv. Induktiv usulda oʻquvchilarga avval qoida soʻngra esa misol beriladi. Diduktiv usulda esa avval misol soʻngra qoida beriladi. Maktab yoshidagi bolalarga ingliz tilini oʻrgatishda avvalo bolalar uchun rang-baranglikka eʼtibor berishimiz zarur. Rasmlar asosida yoki qoʻshiq va sheʼrlar orqali ham ingliz tili grammatikasini oʻrgatishimiz mumkin. Maktablarda kuzatilayotgan muammolar qatorida oʻquvchida darsga nisbatan passivlik, zerikish, diqqatni jamlay olmaslik kabi jihatlari ham mavjud. Ingliz tilini oʻrgatishdagi leksik qiyinchiliklarga kelsak, ular quyidagilar: ingliz tilidagi deyarli barcha soʻzlar turli maʼnolarni anglatadi. Yaʼni bir soʻz birdan oshiq maʼnoni anglatadi. M. Norovanning taʼkidlashicha, ingliz tilida bitta soʻz maksimal 23ta maʼnoni berar ekan. Ingliz tili lugʻatining maʼlum qismi boshqa tillardan kirib kelganligi; Ingliz tilining idiomalarga boyligi hamda bir qancha boshqalar Xulosa qilib aytganda, chet til oʻrganishda qiyinchiliklarga duch kelish tabiiy, albatta. Oʻqituvchilar oʻquvchilarning qayerda qanday qiyinchiliklarga uchrayotganliklarini kuzatib borib uni bartaraf etish yollarini topib oʻquvchilarga yengillik yaratib borishlari darkor. Zero, til materiallarini oʻzlashtirishdagi qiyinchiliklar nutq faoliyatlarining barcha turlarida koʻnikma xosil qilishlariga toʻsqinlik qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Мухаммаджонов, Ф. М. О'рта maktab o'quvchilarining ingliz tili o'rganishda duch keladigan qiyinchiliklari /
2. Ф. М. Мухаммаджонов, Д. Р. Юсупова. Молодой ученый. 2016. № 3.1 (107.1). С. 48-50. URL: <https://moluch.ru/archive/107/25687/> (дата обращения: 01.05.2022).
3. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushunchalar, tamoyillar va atamalar (qisqa izohli tajribaviy lug'at). O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. T.: «Yangi asr avlodi», 2002.
4. M.Sharifxo'jayev. O'zbekiston: yangi g'oyalar, yangi yutuqlar. - T.: «Sharq» nashriyoti, 2004, 259-bet.
5. E.Vohidov «Hikmatnoma». - T.: 1990. 3-bet.
6. Sh.Qurbonov Mustaqillik poydevori. «Xalq ta'limi» jumali. 2003, №5. 4-13-betlar.
7. Barkamol avlod orzusi. T.: «Sharq», 1998, 144-b.
8. O'quvchi ma'naviyatini shakllantirish (Sinf dan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar konsepsiyasi). T. «Sharq», 2000.327-b.

THE BENEFITS OF UTILIZING RACES IN INTRODUCING VOCABULARY RESOURCE (AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS)

Scientific supervisor: B.M.Nematov

Student: K.A.Abdukhakimova

Abstract: This paper work is written to demonstrate several advantages of introducing new words with the help of games in teaching process at higher educational institutions.

Mostly games are given below with an acute examples and explanations as well. They help us to understand clearly how can we use them in real lessons without any hesitations. Moreover, using games improves teachers' self- confidence and inspire not only educators but also learners to study in effective way.

Key words: Benefits, races, resources, new inspire, higher educational institutions (H.E.I)

In contemporary life, lessons without any games and high technologies seems too boring to conduct lesson for teachers. That is why, in order to have an interesting lesson, actually, to teach new vocabulary, we should use different ways of introducing new words with the help of games. Some races and in general games are the crucial notion for fluent teachers. Some games with explanations in order to pass lessons in efficient way are given below.

WORD GAMES

This type of games is one of the popular game. This way of teaching new vocabulary help learners to remember words easily. After explaining new topic, teachers can use word games in order to check whether students understand last topic or not. Word game is conducted with the help of some letters.

Letters are printed beforehand and kept in 2 the same envelops. It depends on the quantity of students also. If there are many students you can divide them into 3 groups. Questions, to be more precise, quiz can be created differently according to the level of learners. If the level of learner is intermediate, teachers can give simple questions and learners will find it quickly and try to gather letters. However, if the level of learner is upper intermediate, teachers give a bit complex tasks and learner will find ready answer from envelop. Teacher can put background music in order to raise mood of learners.

SYNONYMS

Acquisition of new words with its synonyms is a great way of learning by heart new vocabulary. This way helps learners to remember better and change passive vocabulary into active one. Here is given some tips how this game can be utilized with students.

- .break all class into 2 mini groups
- .giving each group half of vocabulary new words
- .permit students use dictionary from all sources and try to find synonyms from their background knowledge.
- .give turn to each group to read the list of synonyms what they find
- .check whether groups can find what the word is based on its synonyms

PICTIONARY

One of the best way of involving whole class is using Pictionary. Flashcards for introducing new vocabulary can help learner remind words. This way of teaching new words, create friendly atmosphere between students and inspire them to learn new words in a fast way. Not only words but also some complex phrases can be taught effectively. It is not secret that some phrase verbs are complex for learners to remember, but, if we teach them via flashcards they can learn them easily. Without a shadow of doubt, there